

TABIY FANLAR TA'LIMIDA KOMPETENSIYAVIY YONDASHUVNING AHAMIYATI

Usmonova Xurshida Aybekovna

Andijon davlat pedagogika instituti PhD dotsent.

E-mail: usmonovaxurshida34@gmail.com

90 525 40 54

Zuxridinova Nozima Zoxidjon qizi

Andijon Davlat Pedagogika Instituti, talaba

E-mail: kamiljanovanozima18@gmail.com

+998948201800

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20520777>

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada tabiiy fanlar ta'limida kompetensiyaviy yondashuvning mazmun-mohiyati, uning ta'lim jarayonidagi o'rni va ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, o'quvchilarda tayanch va fanga oid kompetensiyalarni shakllantirish, tabiiy fanlarni o'qitishda zamonaviy metod va texnologiyalardan foydalanishning afzalliklari tahlil qilingan. Kompetensiyaviy yondashuvning o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, muammolarni hal etish qobiliyati hamda amaliy faoliyatga tayyorligini rivojlantirishdagi roli ochib berilgan.

KALIT SO'ZLAR

Kompetensiya, kompetensiyaviy yondashuv, tabiiy fanlar, ta'lim sifati, o'quvchi kompetensiyasi, ilmiy dunyoqarash, ekologik madaniyat, amaliy ko'nikma, innovatsion texnologiyalar, interfaol metodlar, ta'lim jarayoni.

KIRISH

Jahonda ta'lim tizimiga qo'yilayotgan zamonaviy talablar o'quvchilarning nafaqat nazariy bilimlarga ega bo'lishini, balki ularni amaliyotda qo'llay olishini ham taqozo etmoqda. Shu sababli so'nggi yillarda ta'lim jarayonida kompetensiyaviy yondashuvni joriy etishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Kompetensiyaviy yondashuv ta'limning mazmunini yangilash, o'quvchilarni hayotiy vaziyatlarga tayyorlash va ularda XXI asr ko'nikmalarini shakllantirishning muhim vositasi hisoblanadi.

Tabiiy fanlar ta'limi o'quvchilarda tabiat, jamiyat va inson o'rtasidagi bog'liqlikni tushunish, ekologik muammolarni anglash hamda ularga ilmiy asosda yechim topish imkoniyatini yaratadi. Shuning uchun tabiiy fanlarni o'qitishda kompetensiyaviy yondashuvning qo'llanilishi alohida ahamiyat kasb etadi. Bu yondashuv o'quvchilarni tayyor bilimlarni yod olishga emas, balki bilimlarni izlash, tahlil qilish va amaliyotda qo'llashga yo'naltiradi.

Kompetensiyaviy yondashuv tushunchasi

Kompetensiyaviy yondashuv — bu o'quvchilarning egallagan bilim, ko'nikma va malakalarini turli hayotiy vaziyatlarda samarali qo'llay olish qobiliyatini shakllantirishga qaratilgan ta'lim yondashuvidir.

Kompetensiya lotincha “competere” so'zidan olingan bo'lib, “mos kelmoq”, “qodir bo'lmoq” degan ma'nolarni anglatadi. Ta'lim jarayonida kompetensiya o'quvchining bilim, ko'nikma, malaka va shaxsiy sifatlarini birlashtirgan holda amaliy faoliyatni muvaffaqiyatli amalga oshirish qobiliyatini bildiradi.

An'anaviy ta'limda asosiy e'tibor bilimlarni yod olishga qaratilgan bo'lsa, kompetensiyaviy yondashuvda bilimlardan foydalanish, muammolarni hal qilish va mustaqil qaror qabul qilish muhim hisoblanadi.

Tabiiy fanlar ta'limida kompetensiyaviy yondashuvning mohiyati

Tabiiy fanlarni o'qitishda kompetensiyaviy yondashuv o'quvchilarning:

- ilmiy bilimlarni egallashi;
- kuzatish va tajriba o'tkazish ko'nikmalarini rivojlantirishi;
- tabiat hodisalarini tahlil qilishi;
- ekologik madaniyatini shakllantirishi;
- sog'lom turmush tarziga rioya qilishi;
- tabiatni asrash va undan oqilona foydalanish mas'uliyatini his etishini ta'minlaydi.

Mazkur yondashuv orqali o'quvchilar nafaqat ma'lumotlarni o'rganadilar, balki o'z bilimlarini real hayotiy vaziyatlarda qo'llash imkoniyatiga ega bo'ladilar. Masalan, suvning aylanishi mavzusini o'rganishda o'quvchi nafaqat jarayonni tushuntirib bera olishi, balki suvni tejashning ahamiyatini anglab, kundalik hayotida undan oqilona foydalanish ko'nikmasiga ham ega bo'lishi kerak.

Tabiiy fanlar ta'limida shakllantiriladigan asosiy kompetensiyalar

1. Kommunikativ kompetensiya

Bu kompetensiya o'quvchilarning o'z fikrini og'zaki va yozma shaklda erkin ifodalashi, boshqalar bilan samarali muloqot qilishi va jamoada ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Tabiiy fanlar darslarida o'quvchilar tajriba natijalarini muhokama qilish, guruhli ishlarda ishtirok etish va xulosalar chiqarish orqali kommunikativ kompetensiyalarni egallaydilar.

2. Axborot bilan ishlash kompetensiyasi

O'quvchilarning turli manbalardan kerakli ma'lumotlarni izlash, saralash, tahlil qilish va ulardan foydalanish qobiliyatini shakllantiradi. Tabiiy fanlar darslarida internet, ensiklopediyalar, xaritalar, jadvallar va elektron resurslardan foydalanish orqali mazkur kompetensiya rivojlantiriladi.

3. O'zini o'zi rivojlantirish kompetensiyasi

Bu kompetensiya o'quvchilarning mustaqil ta'lim olishga bo'lgan ehtiyojini shakllantiradi. O'quvchi yangi bilimlarni izlashga, o'z ustida ishlashga va o'z faoliyatini baholashga o'rganadi.

4. Ijtimoiy faol fuqarolik kompetensiyasi

O'quvchilarda tabiatni muhofaza qilish, ekologik muammolarga befarq bo'lmaslik va jamiyat hayotida faol ishtirok etish sifatlarini rivojlantiradi.

5. Umummadaniy kompetensiya

Tabiatga ehtiyotkorona munosabatda bo'lish, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni hurmat qilish, ekologik madaniyatni shakllantirishga xizmat qiladi.

6. Matematik savodxonlik va fan-texnika yangiliklaridan foydalanish kompetensiyasi

Tabiiy fanlarni o'rganishda turli o'lchovlar, hisob-kitoblar, grafiklar va jadvallar bilan ishlash muhim ahamiyatga ega. Bu esa o'quvchilarning matematik va texnologik savodxonligini oshiradi.

Tabiiy fanlarni o'qitishda kompetensiyaviy yondashuvning afzalliklari

Kompetensiyaviy yondashuv quyidagi afzalliklarga ega:

Bilimlarning amaliy ahamiyatini oshiradi

O'quvchilar olgan bilimlarini kundalik hayotda qo'llash imkoniyatiga ega bo'ladilar. Natijada ta'lim mazmuni hayot bilan bog'lanadi. Mustaqil fikrlashni rivojlantiradi. O'quvchilar muammolarni mustaqil tahlil qilish, sabab va oqibatlarini aniqlash hamda xulosalar chiqarishga o'rganadilar. Tadqiqotchilik qobiliyatini shakllantiradi. Tabiiy fanlar darslarida kuzatish, tajriba va amaliy ishlar orqali o'quvchilarning ilmiy izlanish ko'nikmalari rivojlanadi. Ekologik madaniyatni rivojlantiradi. Tabiat resurslaridan oqilona foydalanish, atrof-muhitni

asrash va ekologik muammolarga mas'uliyat bilan yondashish kompetensiyalari shakllanadi. O'quvchilarning faolligini oshiradi. Dars jarayonida interfaol metodlar, amaliy topshiriqlar va loyihaviy ishlar qo'llanilishi natijasida o'quvchilar faol ishtirok etadilar.

Kompetensiyaviy yondashuv asosida qo'llaniladigan metodlar:

Tabiiy fanlarni o'qitishda quyidagi metodlardan foydalanish samarali hisoblanadi:

- Muammoli ta'lim;
- Loyihaviy faoliyat;
- Tadqiqot metodi;
- Kuzatish metodi;
- Tajriba va laboratoriya ishlari;
- Klaster;
- Aqliy hujum;
- BBB jadvali;
- Venn diagrammasi;
- Keys-stadi usuli;
- Guruhli ishlash metodlari.

Ushbu metodlar o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, ijodkorligi va amaliy faoliyatini rivojlantiradi.

Boshlang'ich ta'limda kompetensiyaviy yondashuvning ahamiyati

Boshlang'ich sinflarda tabiiy fanlarni o'qitishda kompetensiyaviy yondashuv alohida ahamiyatga ega. Chunki aynan shu davrda o'quvchilarning tabiat haqidagi dastlabki tasavvurlari shakllanadi.

O'quvchilar:

- tabiatni kuzatishni;
- oddiy tajribalar o'tkazishni;
- tabiat hodisalarini tushuntirishni;
- ekologik qoidalarga rioya qilishni;
- sog'lom turmush tarzini olib borishni o'rganadilar.

Bu esa kelgusida ularning ilmiy dunyoqarashini rivojlantirishga zamin yaratadi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, tabiiy fanlar ta'limida kompetensiyaviy yondashuv o'quvchilarning nafaqat bilim olishiga, balki olingan bilimlarni amaliyotda qo'llashiga ham xizmat qiladi. Ushbu yondashuv o'quvchilarda mustaqil fikrlash, muammolarni hal etish, tadqiqotchilik, ekologik madaniyat va ijtimoiy mas'uliyat kabi muhim sifatlarni shakllantiradi. Natijada zamonaviy jamiyat talablariga mos, bilimli, ijodkor va faol shaxs tarbiyalanadi. Tabiiy fanlarni o'qitishda kompetensiyaviy yondashuvdan samarali foydalanish ta'lim sifatini oshirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Babayeva M. Kompetensiyaviy yondashuvda fanlararo aloqadorlikning ahamiyati. TUES, Toshkent - 2023,
2. Qo'ychiyeva Z.A. STEAM ta'limi asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining tabiiy fanlarni o'qitish metodik kompetentligini rivojlantirishning pedagogik asoslari. Toshkent 2016.
3. Salomova Z.A., Tojiyeva M.A. Zamonaviy dunyoda tabiiy fanlar: nazariy va amaliy izlanishlar, Toshkent - 2023.

4. Abdulkarimova M.A., Pardayev U.X., Tilyabov M.U. Tabiiy fanlar o'qitishda STEAM yondashuvi. Toshkent – 2013
5. Alimardanova S. Boshlang'ich ta'limda tabiiy fanlarni o'qitishda modellashtirish metodlarining ahamiyati. Toshkent - 2020.
6. Normurotova A. Tabiiy fanlarni o'qitish mexanizmlarini integrativ yondashuv asosida takomillashtirish.,Toshkent - 2024.

